

LOREDANA-MARIA ILIN-GROZOIU,¹ ROMÂNIA

Cuvinte - cheie: boala, lecuitor tradițional, rețete și practici medicale empirice, vindecare, Oltenia.

Forme de administrare a medicației în medicina populară

Rezumat

Boala a apărut odată cu omenirea, iar frica de chinurile și suferințele cauzate de aceasta a fost o constantă care l-a preocupat pe om de câteva mii de ani. Dintotdeauna, sănătatea corporală și mintală, care nu pot fi gândite separat, au fost considerate lucrul cel mai de preț al omului. În lupta cu boala, oamenii au încercat să atenueze durerea prin tot ceea ce le punea la îndemână natura, de cele mai multe ori plante și izvoare tămăduitoare. Cea mai veche, dar și cea mai răspândită formă de medicină populară din lume a fost și este, și în prezent, fitoterapia. În Oltenia, dar și în alte zone ale țării, pentru aceeași boală se folosesc mai multe feluri de plante cu proprietăți medicinale, precum și alte leacuri străvechi: organoterapie, opoterapie, diatermie, hidroterapie, chirurgie tradițională, aromaterapie și descântecul terapeutic.

¹ Cercetător, Institutul de Cercetări Socio-Umane „C. S. Nicolăescu-Plopșor”, al Academiei Române, din Craiova.

Articolul face parte din proiectul de cercetare: *Etnoiatria în Oltenia*, inclus în programul de cercetare al Institutului de Cercetări Socio-Umane „C. S. Nicolăescu-Plopșor”, Craiova: *Antropologia tradițiilor în lumea românească și balcanică* (2020-2023).

Keywords: disease, traditional curer, recipes and empirical medical practices, healing, Oltenia.

Forms of Medication Administration in Folk Medicine

Summary

The disease appeared at the same time as humans, and the fear of the torments and the sufferings caused by it has been a constant concern of man for several thousand years. Since then, the body and mental health, which cannot be considered separately, are regarded as the most valuable thing in man. In the fight against the disease, people tried to alleviate the pain through all that nature offered, mostly healing plants and healing springs. The oldest and the most widely used form of traditional medicine in the world has so far been phytotherapy (herbal medicine). In Oltenia, but also in other parts of the country, for the same illness, several types of plants with medicinal properties are used, along with other ancient remedies: organotherapy, opotherapy, diathermy, hydrotherapy, traditional surgery, aromatherapy and the therapeutic disenchantment.

Forme de administrare a medicației în medicina populară

Este cunoscut faptul că, în ultimele decenii, în cercetarea românească s-a pus un accent deosebit asupra etnoiatriei², preocupările specialiștilor în domeniu sintetizate în lucrări tipărite sau rămase în manuscris nu sunt necunoscute în literatura de specialitate. De această problematică s-au ocupat, însă, dintr-un alt unghi, autori precum Dimitrie Lupașcu³, Ch. Laugier⁴, George Bujorean⁵, Camelia Burghele⁶ etc. Deși acest domeniu necesită o abordare interdisciplinară, anumite direcții de studiu sunt fundamentate pe o bază documentară consistentă. Trebuie să precizăm că, în spațiul cultural românesc, s-a observat o continuitate a principalelor practici de prevenire, combatere și vindecare a bolilor care își au originea încă din timpuri străvechi⁷. Având în vedere cele precizate, adunarea unui material informativ cât mai bogat, prin înregistrarea diferitelor mărturii etnografice, este un demers necesar și bineînțeles, util.

În rândurile care urmează, intenționăm să aducem în prim-plan câteva date de ordin etnografic adunate din diverse zone ale Olteniei, inedite sau mai puțin cunoscute, așa cum ne-au fost furnizate de către performeri. Desigur că, în vederea elaborării materialului nostru ne-am folosit și de lucrările unor cercetători care au avut în vedere arta medicală empirică și au lăsat informații valoroase despre anumite boli spirituale și trupești, fazele acestora și factorii evoluției bolilor, practicile medicale empirice înrădăcinate în mentalitatea țăranului, folositoare și de mare ajutor. După cum vom observa, rețetele populare, lecurile și descântecele sunt încă prezente în lumea românească, bineînțeles adaptate la vremuri noi.

Boala a apărut odată cu omenirea, iar teama de boală, de suferințele cauzate de

² Etnoiatria este termenul modern pentru ceea ce omul de rând înțelege prin medicină populară sau empirică, o știință al cărei actant principal este o persoană inițiată care are ca scop însănătoșirea bolnavului cu ajutorul unor cunoștințe și practici rituale, competențe recunoscute de către un grup de indivizi sau de către colectivitate guvernată de o viziune și gândire magică.

³ Dimitrie Lupașcu, *Medicina babelor. Adunate de descântece, rețete de doftorii și vrăjotorii băbești*, în „Analele Academiei Române”, seria II, tom XII, București, 1892.

⁴ Ch. Laugier, *Contribuțiuni la etnografia medicală a Olteniei*, Craiova, Scrisul Românesc, 1925.

⁵ George Bujorean, *Boli, leacuri și plante de leac*, București, Editura Paideia, 2001.

⁶ Camelia Burghele, *Studii de antropologie a sănătății. Note pentru legitimarea magică, religioasă și medicală a actului terapeutic*, Cluj Napoca, Editura Nereamia Napocae, 2004.

⁷ Vezi Loredana-Maria Ilin-Grozoiu, *Terapeutici arhaice și actuale legate de întrebuințarea oțetului. O cercetare expresă din spațiul etnografic oltenesc*, în „Memoria Ethnologica”, an XIX, nr. 74-75/2020, pp. 56-69; Eadem, *Contribuții la cercetarea medicinei populare din Oltenia*, în „Arhivele Olteniei”, Serie Nouă, nr. 35/2020, București, Editura Academiei Române, pp. 293-304; Eadem, *Unguente izvodite de lecuitorii populari din Oltenia*, în „Memoria Ethnologica”, nr. 76-77/2020, pp. 20-29; Eadem, *Acknowledged traditional remedies and treatments with medicinal wine*, în „Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane C.S. Nicolăescu-Plopșor”, Craiova, nr. XXI/2020, Editura Academiei, pp. 63-70; Eadem, *The traditional nourishment – support of a healthy life and the human activity*, în volumul „Identities in Globalization. Intercultural Perspectives” editori Iulian Boldea și Cornel Sigmirean, Arhipelag XXI Press, Târgu Mureș, pp. 242-250.

aceasta, a fost o constantă care l-a preocupat pe om din din cele mai vechi timpuri. Dintotdeauna, sănătatea corporală și mintală, care nu pot fi gândite separat, au fost considerate lucrul cel mai de preț al omului. Cunoscând suferința, luptând cu boala, oamenii au încercat să le aline, să atenueze durerea prin tot ceea ce le punea la îndemână natura, de cele mai multe ori plante și izvoare tămăduitoare. Artă vindecării omului cu ajutorul practicilor medicale empirice a fost diferită de la un popor la altul, particularitățile fiind legate mai ales de aspectele geografice.

La nivelul mentalității tradiționale, originea bolii era supranaturală ce putea fi dată de Dumnezeu, caz în care era căutat preotul. Existau și situații în care, semnele de boală arătau o natură diavolească, omul apela la babe descântătoare și vraci, cu rol însemnat în cadrul comunității.

În spațiul cultural românesc, arta vindecării omului cu ajutorul unor remedii naturale complexe, considerate sursă de energie și sănătate, este atestată încă din antichitate. Îngrijirea sănătății și tratarea bolilor, la nivelul cunoștințelor vremii, viza menținerea echilibrului sănătății și se baza pe ideile comunității. Denumiri dacice de plante de leac comercializate în cetățile Callatis și Tomis sunt inserate în lucrările *De materia medica* a lui Pedanios Dioscoride din Anazarba (sec. I e.n.) și *De medicaminibus herbarum* (sec. II e.n.) a lui Pseudo-Apuleius. Trebuie să menționăm faptul că, nu rareori erau cazurile în care bolile erau tratate cu ajutorul practicilor empirice atașate invocațiilor magice și asociate unor reprezentări ale divinităților protectoare. Eficacitatea buruienilor și plantelor de leac, culese în anumite condiții de timp și spațiu și utilizate în cadrul practicilor de profilaxie magică, era întărită de formule orale de incantație și de invocare a unor divinități protectoare⁸. În practicile de combatere a bolilor, baba lecuitoare-descântătoare (vrăjitoare, meșteroaie, doftoroaie) întrebuița plantele de leac alături de un instrumentar etnoiatic amplu valorizat magic.

În Oltenia, în secolele XIV-XV, medicina empirică populară s-a practicat în bolnițele mănăstirilor Vodița, Tismana și Bistrița, în aceste săli boltite, bolnavii erau izolați spre îngrijire. La sfârșitul secolului al-XV-lea, bolnițele s-au înmulțit, în acest sens fiind binecunoscută și bolnița de la Cozia. În eradicarea bolilor erau întrebuițate plante medicinale din propriile grădini sau cele recoltate din flora spontană din preajma așezămintelor mănăstirești. Iată, numai câteva dintre plantele de leac cunoscute la acea vreme și utilizate de către vindecătorii empirici (călugări, vraci sau baba de la marginea satului): rostopasca, brusturele, coada-calului, coada-șoricelului, busuioc, mușețel, boz etc.

Până în secolul al XVIII-lea a predominat arta medicală empirică, în tămăduirea bolilor fiind întrebuițate leacurile cu proprietăți curative. Începând cu acest secol, se poate vorbi despre procesul de trecere de la empirism la știință. Dar, trebuie avut în vedere faptul că, la medicina populară, adânc implementată în mentalitatea țaranului român, nu s-a renunțat niciodată, arsenalul de bază al acesteia fiind izvorât dintr-o experiență milenară.

⁸ Vezi Loredana-Maria Ilin-Grozoiu, *Therapeutic magical rituals. The disenchantment*, în „Journal of Romanian Literary Studies (JRLS)”, nr. 28/2022, Târgu-Mureș, editată sub egida Institutului de Studii Multiculturale Alpha și a Editurii Arhipelag XXI, pp. 469-478.

Călătorii străini care au străbătut Țările Române în Evul Mediu au menționat în scrierile lor faptul că populația autohtonă întrebuința în profilaxia și tratamentul bolilor plante de leac. Bunăoară, Francesco Massaro din Veneția menționa că în zona Munților Apuseni se folosea organoterapia, iar medicul ardelean Papai Pariz Ferenc recomanda balneoterapia pe bază de boz, salvie, mușețel și sulfină.

Cea mai veche carte medicală din spațiul românesc în care se menționa utilizarea plantelor medicinale și aromatice în prevenirea și combaterea bolilor a fost scrisă de Paul Kyr; în anul 1551, *Sanitatis studium*. Din categoria primelor documente scrise în limba română care atestă întrebuințarea plantelor de leac fac parte: *Psaltirea Scheiană* (1515), *Herbarium de la Cluj* (1587), *Pravila lui Matei Basarab* (1652).

Unul dintre cele mai vechi texte de farmacoterapie populară din spațiul românesc este manuscrisul miscelaneu slavo-român din prima jumătate a secolului al XVI-lea. Menționat prima dată de B.P. Hașdeu⁹, avea 140 de file și era alcătuit din 31 de scrieri eterogene, laice și religioase, în cea mai mare parte legende apocrife ale Vechiului și Noului Testament. În primele 12 file ale acestui text erau inserate indicații terapeutice populare împotriva diverselor afecțiuni.

La începutul secolului al XIX-lea, în spațiul românesc au fost aduse specii noi de plante cu proprietăți curative, dintre care: șofran, nușoară, ienibahar, cuișoare, piper negru etc. De asemenea, au fost importate și unele preparate din plante aromatice exotice: extracte, tincturi, uleiuri, creme etc.

În vederea prezentării formelor de administrare a medicației în medicina populară vom lua în considerare în special arealul etnografic oltenesc, bazându-ne pe informațiile performerilor, rezultate din cercetările noastre de teren¹⁰. În acest sens, vom aduce în discuție preparatele terapeutice cu potențial medicinal și gama de boli pe care le tratează, pe baza cunoștințelor locale.

Principalele practici tradiționale de prevenire, combatere și vindecare a bolilor sunt: fitoterapia, organoterapia, opoterapia, homeopatia, diatermia, hidroterapia, chirurgia tradițională, aromaterapia, descântecul terapeutic.

În spațiul investigat, toate părțile plantelor, prelucrate sub formă de infuzie, macerat, decoct, tinctură, sirop, cataplasma și unguent se utilizează în profilaxia sau tratarea bolilor pentru calitățile terapeutice ale acestora. În cadrul procedeele simple de prelucrare a materialului vegetal au fost citate toate părțile plantelor, frunzele fiind cea mai utilizată parte, urmată de întreaga plantă. În practicile de combatere a bolilor, baba lecuitoare întrebuința plantele de leac alături de un instrumentar etnoiatic amplu valorizat magic.

Leacuri băbești fitoterapeutice: „La febră mare e bun ceaiul de busuioc, soc, rozmarin, tei, nalbă, coada șoricelului, salvie, mentă. Le poți combina sau se bea ceai din

⁹ B. P. Hașdeu, *Cuvinte din bătrâni. Cărtile populare ale românilor în sec. XVI, în legătură cu literatura poporană cea nescrisă*, București, 1879, pp. 181-184.

¹⁰ Vezi Loredana-Maria Ilin-Grozoiu, *Contribuții la cercetarea medicinei populare din Oltenia*, în „Arhivele Olteniei”, Serie Nouă, nr. 35/2020, București, pp. 293-304.

La cules de sânziene; Foto: Gheorghe PETRILA

fiecare plantă”¹¹; „Ceaiurile din ramurile cu flori de lumânărică sunt recomandate în boli de ficat, stomac și plămâni. În tuse măgărească e bun ceaiul de ceapa ciorii. În boli de rinichi și plămâni se recomandă ceaiul de colțul iepurelui. Ceaiul din coada șoricelului amestecat cu troscot, rug de mur, buruienile popii, pătlagină, boj e pentru cei cu anemii. Pentru rinichi e bun ceaiul din frunze de afin. Fructele de afin, proaspete sau uscate sunt pentru stomac. Infuziile din măceșe sunt recomandate în anemii, tuse, boli de inimă, stomac, plămâni”¹²; „În bolile căilor biliare, de rinichi și contra tusei se bea ceai din cimbru, amestecat cu busuioc. Infuzia din o lingură de crăițe la o cană cu apă se recomandă dacă ai probleme cu vederea. E bun tot pentru ochi și ceaiul de mărar. În bronșită e bun ceaiul din două linguri frunze și flori de nalbă mică la o cană cu apă. Ceaiurile din flori de boji se dau bolnavilor de plămâni. În boli de ficat se recomandă ceaiul de aglice și ceaiul de albăstrea”¹³; „În dureri de stomac e recomandată infuzia de volbură și gălbenele. Ceaiul de chimion sălbatic e bun în mătrice și pentru inimă. Femeia care nu face copii să bea ceai de nemțisor de câmp”¹⁴, „Când tensiunea este mare, se face macerat rece din trei lingurițe plantă mărunțită la o jumate litru apă. După zece ore se filtrează și se bea cu înghițituri mici toată ziua. Dacă ai probleme cu ficatul, se face un macerat la rece, cam opt ore, din patru linguri de rădăcină

¹¹ Inf. Doina Marsanu, 70 de ani, localitatea Dragotești, jud. Dolj, 2021.

¹² Inf. Viorica Sârbu, 82 de ani, localitatea Lunca, jud. Gorj, 2020.

¹³ Inf. Maria Rădulescu, 72 de ani, localitatea Bălcești, jud. Vâlcea, 2021.

¹⁴ Inf. Hermina Sârbu, 73 de ani, localitatea Izimșa, jud. Mehedinți, 2020.

de brusture la un litru cu apă”¹⁵; „În dureri de stomac se face un decoct din două lingurițe rizomi și rădăcini uscate și mărunțite de cerențel la o cană cu apă. În durerile de măsele e bun decoctul de cimbru. Decoctul din buruiana cu cinci degete e bun în bolile de plămâni. Pentru tratarea hemoroizilor se face un decoct din dracină, pir, troscot și colții babei. În dureri de burtă se recomandă decocturile din rădăcină și semințe de ștevie. Decoctul din rădăcină de iarbă mare se recomandă în nădușală și dureri de stomac. Contra durerilor de dinți e bun decoctul din ramuri de iederă, din crenguțe de măceș și de sunătoare. Tot în durerile de dinți e bun ceaiul de iasomie. Când le ieșeau dinții la copii, li se dădea să roadă rădăcină de micșunea. O părticică de rădăcină de izmă, ținută în gură, ameliorează durerea de dinți. Decoctul din muguri de plop amestecați cu muguri de viță de vie și pruni se recomandă în anemie. Bolile de plămâni se tratează cu decoct de rizomi de pătlagină”¹⁶.

„Pentru protejarea articulațiilor și a tendoanelor se prepară o tinctură din 20 g plantă uscată la 100 ml alcool și se lasă la macerat opt zile. Se iau câte 30 picături de trei ori pe zi”¹⁷; „Asupra sistemului nervos central acționează tinctura de coriandru, din care se iau 15 ml pe zi”¹⁸.

„Durerile de burtă se ameliorează cu cataplasme de peliniță, nouă fire de usturoi și ceapă albă, fierte în oțet de vin. Se mai pun tărâțe de grâu și boștină”¹⁹; „Cataplasmele din scaiete pisat tratează umflăturile”²⁰; „Cataplasme cu fiertură din frunze și ramuri de scumpie se recomandă în dureri reumatismale. În brâncă, se făceau cataplasme cu buruiană de bubă neagră fiartă”²¹.

„În dureri reumatice se recomandă, sub formă de băi, fiertura din frunze de plop, amestecate cu frunze de nuc, paltin și stejar și decoctul de volbură. Tot în reumatism e bună pentru băi fiertura din muguri de brad, frunze de nuc și floare de fân”²²; „Băile cu fiertura din ramurile de sânziene se fac contra frigurilor. Cu fiertură de sporici se spală copiii anemici. În entorse sunt bune băile cu fiertură din scoarță și ramuri de salcie”²³; „În năduf sunt bune băile cu decoct din cinci fructe de laur. Împotriva păduchilor se făceau băi cu ramuri și frunze fierte de păducel”²⁴.

Din rețetarul medicinei populare fac parte și unguentele tradiționale, fiind utilizate frecvent, alături de plante medicinale, rachiu, vin și miere²⁵ în profilaxia și tratamentul

¹⁵ Inf. Elena Barnea, 80 de ani, localitatea Gârlești, jud. Dolj, 2020.

¹⁶ Inf. Rodica Mocanu, 62 de ani, localitatea Risipiți, jud. Dolj, 2020.

¹⁷ Inf. Elena Nițu, 68 de ani, localitatea Prundeni, jud. Vâlcea, 2020.

¹⁸ Inf. Doina Dinu, 74 de ani, localitatea Plopșoru, jud. Gorj, 2021.

¹⁹ Inf. Elena Gusatu, 74 de ani, localitatea Cezieni, jud. Olt, 2021.

²⁰ Inf. Emilia Pătrână, 63 de ani, localitatea Gângiova, jud. Dolj, 2021.

²¹ Inf. Violeta Popescu, 63 de ani, localitatea Apele Vii, jud. Dolj, 2020.

²² Inf. Elena Toma, 87 de ani, localitatea Silea, jud. Vâlcea, 2020.

²³ Inf. Constanța Tulbea, 65 de ani, localitatea Greci, jud. Olt, 2021.

²⁴ Inf. Gheorghe Diaconu, 82 de ani, localitatea Bocșa, jud. Vâlcea, 2020.

²⁵ Eadem, *The contribution of hive products in the prophylaxis and treatment of diseases (Aportul produselor stupului în profilaxia și tratamentul bolilor)*, în „Journal of Romanian Literary Studies (JRLS)”, nr. 21/2020, Târgu-Mureș, pp. 1211-1218.

bolilor. Deoarece unguentelor de leac le-am dedicat studiul *Unguente izvodite de locuitorii populari din Oltenia*²⁶ care a apărut în „*Memoria Etnologica*” în anul 2020, vom trece în revistă doar câteva leacuri utilizate de locuitorii din spațiul etnografic oltenesc având la bază unguentele pe bază de plante.

Unguentul de arnică se recomandă în durerile musculare și spasme, în tratarea artritelor, reumatismului, arsurilor, luxațiilor și contuziilor: „La 100 g flori de arnică proaspete se pun 200 g unsoare de porc proaspătă sau ulei. Se clocotește o dată sau de două ori, se lasă până a doua zi când se încălzește iar, se storc plantele și se strecoară. Untura sau uleiul se completează până la cantitatea de la început și se pun și alte flori de arnică”²⁷.

Unguentul de frunze de dafin este utilizat în tratamentul reumatismului, în combaterea spondilozei cervicale: „200 g frunze măcinate de dafin se lasă la macerat 24 de ore în apă rece. Se strecoară și se amestecă cu 200 g untură de porc încălzită. Se fierbe la foc mic. Se lasă la rece până a doua zi. Când am dureri de la reumatism, dau cu unguentul și se așază peste locul dureros un prosop încălzit”²⁸.

Cu titlu exemplificativ, iată și alte unguente din plante medicinale utilizate pentru a exercita un efect curativ: unguentul din pir, utilizat în afecțiuni dermatologice, cel din frunze de soc se recomandă în tratarea reumatismului și a diferitelor dermatopatii, cel de tătăneasă tratează rănilor de la nivelul pielii, unguentul de sânziene este indicat contra nodulilor la sân, bolilor de piele, afecțiunilor glandei tiroide.

O altă ramură a medicinei tradiționale este organoterapia care înseamnă tratarea bolilor cu ajutorul unor extracte, pulberi sau organe de animale, tegumente de reptile, pornind de la principiul *similia similibus curantur*, eficace în combaterea mușcăturii de șarpe, de nevăstuică, înțepătură de viespe.

Remedii populare organoterapeutice: „Contra mușcăturii de șarpe se spală sau se afumă locul mușcat cu apa în care a stat un alt șarpe uscat”²⁹. „Când te înțepă viespile, se ard casele de viespi, iar cenușa se presară pe mușcătura de șarpe sau te speli cu apa în care au stat „casele” de viespi. Contra mușcăturii de nevăstuică se spală locul cu apă de blană de nevăstuică uscată la streășină sau se freacă locul mușcat cu blana”³⁰.

În medicina populară, combaterea bolilor se realizează și cu ajutorul opoterapiei care se bazează pe întrebuințarea diferitelor remedii de origine minerală sau chimică, pornind de la principiul *contraria contrariis curantur*. Dintre remediile opoterapeutice menționăm: cenușa, leșia, cărbunii, plumbul, argila, sarea, păcura, fierul etc.

Remedii opoterapeutice: „Contra balonării, durerilor de stomac și tensiunii de la inimă se ia câte o jumătate linguriță de cărbune, de două ori pe zi, între mese. Se pune pulberea într-un pahar cu apă și se bea”³¹.

²⁶ Inf. Polina Grădinaru, 80 de ani, localitatea Argetoaia, jud. Dolj, 2020.

²⁷ Inf. Dumitru Moise, 67 de ani, localitatea Ciocănești, jud. Vâlcea, 2020.

²⁸ Inf. Paraschiva Nisipașu, 76 de ani, localitatea Maglavit, jud. Dolj, 2020.

²⁹ Inf. Rozica Ristea, 81 de ani, localitatea Bechet, jud. Dolj, 2020.

³⁰ Inf. Teodora Pescaru, 56 de ani, localitatea Cioroiu, jud. Olt, 2020.

³¹ Inf. Stana Ciuciuc, 87 de ani, localitatea Dăbuleni, jud. Dolj, 2020.

„În bolile renale, hepatice, și digestive e bună argila. Se folosește și la diabet și problemele cu tiroida. Argila elimină toxinele din corp și metalele grele. Ajută și în anemie. Într-un pahar cu apă se pune o linguriță de argilă și se face o cură de câteva săptămâni. O rană infectată se curăță cu cataplasme cu argilă. Împotriva crizei de astm se pun cataplasme de argilă calde pe piept. Usucă și negii”³².

„Cenușa vegetală ajută în boli de stomac și de inimă, în paralizii și astm bronșic. Se ia câte o jumătate de linguriță de cenușă în 50 ml de apă, de trei ori pe zi înainte de masă. Cenușa din cocenii uscați de porumb este cea mai bună pentru stomac. Se pune cenușa într-un litru de țuică și se lasă două săptămâni și se filtrează. Se ia câte o lingură de trei ori pe zi pe stomacul gol. În arsuri, se presară cenușă de mesteacăn. În mușcătură de șarpe și înțepături de insecte, se pun comprese cu cenușă de viță-de-vie și oțet. Dacă ai gălci, cenușa caldă, învelită în batic, se leagă la gât. În dureri reumatice, se lasă cenușa în apă o zi și se face baie cu această leșie”³³.

„În caz de reumatism se dizolvă 5 kg sare de mare în apă caldă. Se stă în baie în această apă cu sare cam o jumătate de oră, două săptămâni. În răceală, se pune sarea grunjoasă călduță într-un săculeț de bumbac și se pune la gât sau pe piept. Contra aftelor și inflamațiilor gingiilor, se face gargară cu apă sărată. Împotriva durerilor de dinți se face o pastă din piper măcinat, sare grunjoasă și câteva picături de apă, se pune pe locul dureros și se lasă să acționeze câteva minute. Când te doare capul, se ține pe frunte o compresă cu apă călduță și sare. Pentru bolile de plămâni se recomandă inhalările cu sare: se clocotește un litru de apă, la care se adaugă o lingură de sare”³⁴.

O altă metodă terapeutică este diatermia care constă în ridicarea temperaturii unor organe interne cu ajutorul unor infuzii sau preparate tradiționale.

Rețete și practici diatermice: „Dacă ai otită, se pun câteva picături de ulei cald în ureche. Când ai probleme cu gâtul, se recomandă învelirea lui cu mămăligă caldă”³⁵.

O altă metodă de tratare a bolilor este chirurgia tradițională. Cu titlu exemplificativ, din categoria acestor practici fac parte: trasul și legatul oaselor, crestatul în frunte, tratarea și drenajul rănilor, tăierea sub limbă, aplicarea de lipitori, tratarea arsurilor și mușcăturilor de animale.

O terapie veche în Oltenia este tăierea sub limbă: „Dacă cele două vinișoare de sub limbă sunt pline, au o culoare închisă, atunci e o infecție în corp. Pe vremuri, te duceai la un om care știa să taie sub limbă și se rezolva. Acest dar de vindecare al omului era moștenit. Ca să se curețe tot corpul, e nevoie ca în șase luni să te taie sub limbă de trei ori. Am auzit de un om care s-a vindecat așa de pancreatită”³⁶.

În caz de fractură, se așezau oasele și se legau cu atele și se fixau cu ajutorul unei plămădeli din câlți de cânepă, ouă și aluat. Local se aplicau cataplasme, comprese, macerate,

³² Inf. Elena Bumbescu, 71 de ani, localitatea Zănoaga, jud. Olt, 2022.

³³ Inf. Elena Petcu, 80 de ani, localitatea Daia, jud. Olt, 2022.

³⁴ Inf. Gheorghe Diaconu, 82 de ani, localitatea Bocșa, jud. Vâlcea, 2020.

³⁵ Inf. Maria Măria, 74 de ani, localitatea Zănoaga, jud. Olt, 2022.

³⁶ Inf. Alexandra Matei, 88 de ani, localitatea Cârna, jud. Dolj, 2020.

băi și alifii cu plante care au proprietăți antiinflamatoare, emoliente, cicatrizante și de refacere a cartilajelor: cataplasme cu terci de tătăneasă și fructe de castan sălbatic, comprese cu infuzie din rizomi de pir și decoct sau macerat de tătăneasă, băi cu cimbru și coada șoricelului, alifie de sânziene.

În tratamentul rănilor, prima operațiune efectuată de chirurgul popular era reducerea sau oprirea hemoragiei prin apăsarea rănii, nu prea tare, cu un bandaj sau un prosop curat. În acest scop se folosea: praf de cărbune, ceapă sărată, untură topită de iepure, șofran, var stins, praf de var nestins, lichene, piele uscată de iepure. Erau utilizate și legăturile compresive: se puneau pe rană o nucă și se lega strâns cu un tifon. Dacă erau atinse arterele principale, se lega cu o sfoară tare extremitatea lezată deasupra rănii. Dedesubt se puneau o bucată de lemn ca să oprească sângerarea mai repede.

A doua operațiune era curățarea rănii cu apă și tamponarea ușoară cu un prosop curat.

A treia operațiune era dezinfectarea rănilor cu: apă, apă combinată cu oțet sau cu țuică și se aplicau comprese cu nalbă.

Urma pansarea ranei care se făcea cu ajutorul unor bucăți curate de pânză care de cele mai multe ori erau spălate înainte de folosire și înmuiate în soluție de alcool. Pansamentele se schimbau de câteva ori pe zi.

Pentru tratarea loviturilor și a bătăturilor se puneau lipitori în jurul acestora ori se aplicau comprese cu apă și rachiu³⁷.

Din categoria mijloacelor tradiționale de prevenire și combatere a bolilor prin tratamente bazate pe diverse arome face parte și aromoterapia.

Rețete și practici bazate pe aromele emanate de: rășini, esențe de lemn, plante:

„Uleiul din ramurile de brad cu ace verzi ajută în gripă, pneumonie și dureri ale oaselor. Înlătură oboseala și întărește organismul. Uleiul de busuioc este recomandat în tuse, răceli, gripă și sinuzite. Ajută și în infecțiile urinare, bolile de stomac și reumatism. Uleiul de ienupăr este folosit în infecțiile aparatului respirator, boli de rinichi și dureri musculare”³⁸;
„Uleiul de mentă ameliorează durerile de cap, împrăștează respirația, reduce pofta de mâncare. Ajută în arsurile cauzate de soare. Uleiul de angelică calmează crampele și tratează bolile reumatice și de plămâni”³⁹.

Dintre practicile de prevenire și combatere a bolilor face parte și descântecul terapeutic, o formă arhaică a incantațiilor magice, cea mai frecvent utilizată a medicinei populare. Descântatul terapeutic este un ritual magic, tot atât de vechi ca și omenirea, executat de către performer în scopul ameliorării suferințelor sau a vindecării unor boli și este adresat forței malefice. Acest rit presupune formule orale, structuri bazate pe credința în forța magică a cuvântului, alcătuite dintr-un anumit număr de versuri, gesturi, mimică și, nu în ultimul rând, o recuzită corespunzătoare. Deoarece valorii terapeutice a descântecelor (forma acestora și modalitățile tradiționale de manifestare) și a descântatului i-am dedicat studiul *Therapeutic magical rituals. The disenchantment*, care a apărut în anul

³⁷ Inf. Ana Ungureanu, 71 de ani, localitatea Gubandru, jud. Olt, 2020.

³⁸ Inf. Elena Ionescu, 70 de ani, localitatea Corlate, jud. Dolj, 2020.

³⁹ Inf. Marin Boboc, 75 de ani, localitatea Dragoești, jud. Vâlcea, 2021.

2022 în „Journal of Romanian Literary Studies (JRLS)”⁴⁰, vom trece în revistă doar câteva idei: persoana care descântă este o femeie vârstnică, considerată „purtătoare de tradiție, cu puteri depline asupra răului”; descântătoarea cunoaște cauza bolii și finalitatea ei; descântecul are leac dacă e furat; harul de a descânta se transmite din generație în generație; în vederea protejării de boală, „și ele se pot îmbolnăvi, boala se transmite în corpul lor dacă nu se apără” descântătoarele iau anumite măsuri de protecție; momentul propice descântatului este determinat de credința în ceasuri bune sau ceasuri rele; spațiul ales pentru desfășurarea descântecului este diferit în funcție de tipul de boală; atribuirea de valențe simbolice obiectelor și ustensilelor folosite.

De mii de ani, omul a știut să exploateze bogățiile naturale în vederea asigurării hranei de zi cu zi, dar și pentru a tempera durerea și a se vindeca. Consumând rădăcinile, frunzele și fructele vegetalelor, dându-și seama de efectele acestora asupra propriului corp, omul a identificat progresiv efectele vindecătoare ale plantelor. Cea mai veche, dar și cea mai răspândită formă de medicină populară din lume a fost și este, și în prezent, fitoterapia. Dar, pentru aceeași boală se folosesc mai multe feluri de plante cu proprietăți medicinale, precum și alte leacuri străvechi. Aceste leacuri au devenit folosite mai ales atunci când au fost încercate de multe persoane și s-a adeverit că sunt bune. În consecință, cu privire la îngrijirea sănătății și tratarea bolilor s-au dezvoltat diferite tradiții bazate pe o cunoaștere empirică ce s-a transmis din generație în generație, s-a moștenit din neam în neam și de multe mii de ani, în forma lor simplă sau înveșmântate în credințele poporului nostru.

Plante de leac; Foto: Gabriel MOTICA

⁴⁰ Vezi Loredana-Maria Ilin-Grozoiu, *Therapeutic magical rituals. The disenchantment*, în „Journal of Romanian Literary Studies (JRLS)”, nr. 28/2022, Târgu-Mureș, editată sub egida Institutului de Studii Multiculturale Alpha și a Editurii Arhipelag XXI, pp. 469-478.

Bibliografie

- Bujorean, George**, *Boli, leacuri și plante de leac*, București, Editura Paideia, 2001.
- Burghel, Camelia**, *Studii de antropologie a sănătății. Note pentru legitimarea magică, religioasă și medicală a actului terapeutic*, Cluj Napoca, Editura Nereamia Napocae, 2004.
- Hașdeu, B. P.**, *Cuvinte din bătrini. Cărtile populare ale românilor în sec. XVI, în legătură cu literatura poporană cea nescrisă*, București, 1879.
- Ilin-Grozoiu, Loredana-Maria**, *Terapeutici arhaice și actuale legate de întrebuințarea oțetului. O cercetare expresă din spațiul etnografic oltenesc*, în „Memoria Ethnologica”, an XIX, nr. 74-75/2020.
- Eadem**, *Contribuții la cercetarea medicinei populare din Oltenia*, în „Arhivele Olteniei”, Serie Nouă, nr. 35/2020, București, Editura Academiei Române.
- Eadem**, *Unguente izvodite de lecuitorii populari din Oltenia*, în „Memoria Ethnologica”, nr. 76-77/2020.
- Eadem**, *Acknowledged traditional remedies and treatments with medicinal wine*, în „Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane C.S. Nicolăescu-Plopșor”, Craiova, nr. XXI/2020, Editura Academiei.
- Eadem**, *The traditional nourishment – support of a healthy life and the human activity*, în volumul „Identities in Globalization. Intercultural Perspectives” editori Iulian Boldea și Cornel Sigmirean, Arhipelag XXI Press, Târgu Mureș.
- Eadem**, *Therapeutic magical rituals. The disenchantment*, în „Journal of Romanian Literary Studies (JRLS)”, nr. 28/2022, Târgu-Mureș, editată sub egida Institutului de Studii Multiculturale Alpha și a Editurii Arhipelag.
- Eadem**, *Contribuții la cercetarea medicinei populare din Oltenia*, în „Arhivele Olteniei”, Serie Nouă, nr. 35/2020, București.
- Eadem**, *The contribution of hive products in the prophylaxis and treatment of diseases (Aportul produselor stupului în profilaxia și tratamentul bolilor)*, în „Journal of Romanian Literary Studies (JRLS)”, nr. 21/2020, Târgu-Mureș.

Eadem, *Therapeutic magical rituals. The disenchantment*, în „Journal of Romanian Literary Studies (JRLS)”, nr. 28/2022, Târgu-Mureș, editată sub egida Institutului de Studii Multiculturale Alpha și a Editurii Arhipelag XXI.

Laugier, Ch., *Contribuțiuni la etnografia medicală a Olteniei*, Craiova, Scrisul Românesc, 1925.

Lupașcu, Dimitrie, *Medicina babelor. Adunate de descântece, rețete de doftorii și vrăjitorii băbești*, în „Analele Academiei Române”, seria II, tom XII, București, 1892.

La Sânziene; Foto: Felician SĂTEANU

Performerii și localitățile cercetate

Dragotești, jud. Dolj: Doina Marsanu, 70 de ani, 2021.
Lunca, jud. Gorj: Viorica Sârbu, 82 de ani, 2020.
Bălcești, jud. Vâlcea: Maria Rădulescu, 72 de ani, 2021.
Izimșa, jud. Mehedinți: Hermina Sârbu, 73 de ani, 2020.
Gârlești, jud. Dolj: Elena Barnea, 80 de ani, 2020.
Risipiți, jud. Dolj: Rodica Mocanu, 62 de ani, 2020.
Prundeni, jud. Vâlcea: Elena Nițu, 68 de ani, 2020.
Ploșoru, jud. Gorj: Doina Dinu, 74 de ani, 2021.
Cezieni, jud. Olt: Elena Gusatu, 74 de ani, 2021.
Gângiova, jud. Dolj: Emilia Pătrână, 63 de ani, 2021.
Apele Vii, jud. Dolj: Violeta Popescu, 63 de ani, 2020.
Silea, jud. Vâlcea: Elena Toma, 87 de ani, 2020.
Greci, jud. Olt: Constanța Tulbea, 65 de ani, 2021.
Bocșa, jud. Vâlcea: Gheorghe Diaconu, 82 de ani, 2020.
Argetoiaia, jud. Dolj: Polina Grădinaru, 80 de ani, 2020.
Ciocănești, jud. Vâlcea: Dumitru Moise, 67 de ani, 2020.
Maglavit, jud. Dolj: Paraschiva Nisipașu, 76 de ani, 2020.
Bechet, jud. Dolj: Rozica Ristea, 81 de ani, 2020.
Cioroiu, jud. Olt: Teodora Pescaru, 56 de ani, 2020.
Dăbuleni, jud. Dolj: Stana Ciuciuc, 87 de ani, 2020.
Zănoaga, jud. Olt: Elena Bumbescu, 71 de ani, 2022.
Daia, jud. Olt: Elena Petcu, 80 de ani, 2022.
Bocșa, jud. Vâlcea: Gheorghe Diaconu, 82 de ani, 2020.
Zănoaga, jud. Olt Inf. Maria Măria, 74 de ani, 2022.
Cârna, jud. Dolj: Alexandra Matei, 88 de ani, 2020.
Gubandru, jud. Olt: Ana Ungureanu, 71 de ani, 2020
Corlate, jud. Dolj: Elena Ionescu, 70 de ani, 2020.
Dragoești, jud. Vâlcea: Marin Boboc, 75 de ani, 2021.